

Aalborg Universitet

AALBORG UNIVERSITY
DENMARK

4-rumsmodellen som idégenereringsværktøj

En analyse af 4-rumsmodellens styrker og svagheder ved anvendelse i praksis

Nissen, Mette; Carlsen, Tine Furbo

Published in:

Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling

DOI (link to publication from Publisher):

[10.7146/ntik.v3i1.25960](https://doi.org/10.7146/ntik.v3i1.25960)

Publication date:

2014

Document Version

Tidlig version også kaldet pre-print

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Nissen, M., & Carlsen, T. F. (2014). 4-rumsmodellen som idégenereringsværktøj: En analyse af 4-rumsmodellens styrker og svagheder ved anvendelse i praksis . *Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling*, 3(1), 33-43. [3]. <https://doi.org/10.7146/ntik.v3i1.25960>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

4-rumsmodellen som idégenereringsværktøj

En analyse af 4-rumsmodellens styrker og svagheder ved anvendelse i praksis

Af Mette Nissen og Tine Furbo Carlsen

Abstract

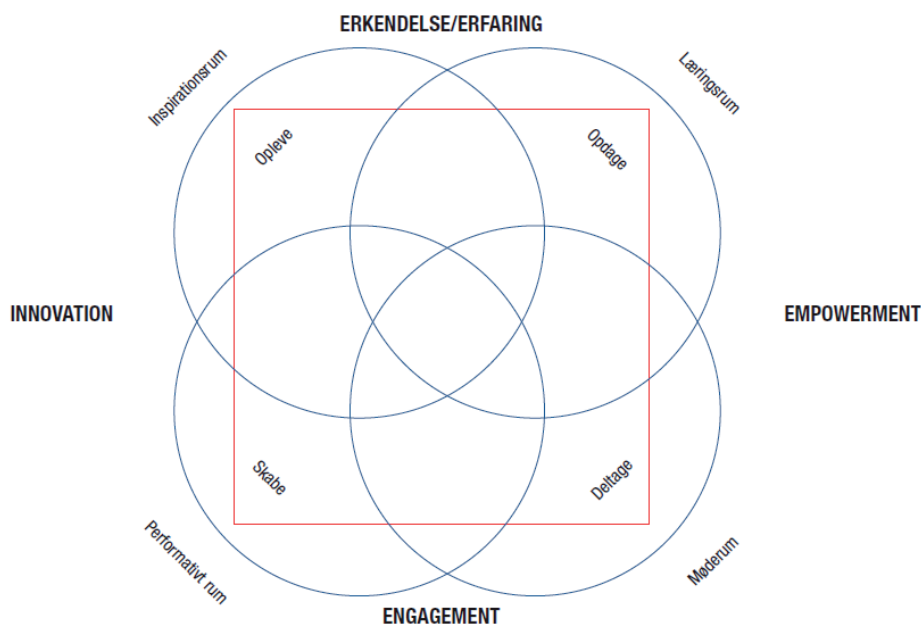
4-rumsmodellen er en vision for vidensamfundets bibliotek og har siden præsentationen i 2010 været rammesættende for dansk biblioteksudvikling. Formålet med denne artikel er at formidle en undersøgelse af, hvordan 4-rumsmodellen indholdsudfyldes af brugere, ikke-brugere og bibliotekspersonalet i Vesthimmerlands Kommune og derfra at vurdere, hvilke styrker og svagheder 4-rumsmodellen har ved anvendelse i praksis. Som baggrund for undersøgelsen redegøres for udvalgte teoretiske vinkler. Den valgte dataindsamlingsmetode er to typer af diskussionsfora, fokusgruppeinterviews med brugere og ikke-brugere samt workshops med personalet. Resultaterne viser, at deltagerne indsætter 4-rumsmodellen i en lokal kontekst, at de nævner emner, der rækker ud over modellen og at det performative rum skaber mest debat. På baggrund af resultaterne konkluderes, at 4-rumsmodellen er en god ramme til diskussion af biblioteksudvikling, men at den behøver følgetekster for at inspirere deltagerne.

Indledning

Siden udgivelsen af rapporten *Folkebibliotekerne i vidensamfundet* (2010) har de danske folkebiblioteker udviklet sig efter de anbefalinger, som rapporten udstikker, hvilket blandt andet har udmøntet sig i fokus på inddragelse af frivillige og partnerskaber. I rapporten præsenterer Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen og Skot-Hansen 4-rumsmodellen (Figur 1) som svar på, hvordan folkebibliotekerne kan udvikle sig i takt med den nye samfunds dagsorden. 4-rumsmodellen visualiserer derfor borgernes behov for et bibliotekstilbud, hvor de kan lære, skabe, inspireres og mødes.

4-rumsmodellen har siden præsentationen haft stor gennemslagskraft i bibliotekssektoren og er blevet implementeret i forskellige fortolkninger i hele Norden. Senest er lanceringen af Modelprogrammet for folkebibliotekerne¹ (Kulturstyrelsen 2013) et udtryk for, at 4-rumsmodellens vision vil få en signifikant betydning for den måde, hvorpå folkebibliotekerne vil udvikle sig fremadrettet. 4-rumsmodellen er således et rammesættende udviklingsværktøj for folkebibliotekerne, og i det perspektiv er det paradoksalt, at der ikke findes studier af, hvordan 4-rumsmodellen kan bringes i spil og hvordan den fungerer ved anvendelse i praksis. I forlængelse af ovenstående rejser sig spørgsmål såsom: Hvordan operationaliseres 4-rumsmodellen? Kan brugere, ikke-brugere såvel som personale relatere sig til 4-rumsmodellen? Kan mindre biblioteksvirksomheder med begrænset fysiske, personalemæssige og økonomiske ressour-

Mette Nissen, Cand.scient.bibl., Vesthimmerlands Biblioteker (meni@vesthimmerland.dk)
Tine Furbo Carlsen, Cand.scient.bibl.,
Aalborg Universitetsbibliotek (tfc@aub.aau.dk)

Figur 1. 4-rumsmodellen (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 48)

cer udvikle tilbud, der lever op til 4-rumsmodellens vision?

Sigtet med denne artikel er at præsentere de overvejelser og resultater, vi gjorde i forbindelse med vores speciale om 4-rumsmodellens styrker og svagheder ved praktisk anvendelse. Artiklen vil falde i tre overordnede dele. Første del vil præsentere, hvilken kontekst samt hvilke teorier og metoder, der danner grundlag for empiriindsamlingen. Artiklens anden del vil behandle temaerne, som henholdsvis brugerne, ikke-brugerne og bibliotekspersonalet i Vesthimmerlands Kommune indholdsudfylder 4-rumsmodellen med. I artiklens afsluttende del diskuterer vi 4-rumsmodellens styrker og svagheder samt problematiserer nogle af de perspektiver, som undersøgelsen har åbnet op for.

4-rumsmodellen

Som indledningsvist benævnt har 4-rumsmodellen haft stor gennemslagskraft siden udgivelsen i 2010. Formålet med 4-rumsmodellen er at tilbyde bibliotekerne et strategisk værktøj, der kan imødekomme nogle af de udfordringer og muligheder, som de danske folkebiblioteker står overfor i fremtiden. Således tilskrives folkebibliotekerne en væsentlig rolle i at understøtte vidensamfundets fordringer i form af

blandt andet livslang læring, viden, innovation og samfundsmæssig sammenhængskraft (Styrelsen for Bibliotek og Medier 2010, s. 9). Fremtidens biblioteker skal dermed understøtte den personlige udvikling i form af engagement og erkendelse, og har samtidig et samfundsmæssigt mål i form af at gøre borgerne mere selvhjulpne samt medvirke til innovation.

4-rumsmodellen er en vision for vidensamfundets bibliotek, og de fire rum skal derfor ses som et kontinuum af de muligheder, som folkebibliotekerne har (Styrelsen for Bibliotek og Medier, 2010 s. 48). 4-rumsmodellen består af et møderum, et inspirationsrum, et læringsrum og et performativt rum. De fire rum repræsenterer dominerende tendenser i biblioteksforskning og -udvikling. Således kan inspirationsrummet knyttes an til Skot-Hansens (2007) udredning af oplevelsesbegrebets strategiske muligheder og til Lund et al.s (2005) behandling af oplevelsers kvalitet. Ligeledes kan Oldenburgs (1989), Audunssons (2005) og Gehls (2003) teorier om mødesteders potentialer anvendes til at forklare møderummets relevans i en bibliotekskontekst. Illeris' (2011) og Nyboes (2009) teorier om læring og kompetenceudvikling kan sættes i relation til læringsrummets plads i vidensamfundets bibliotek. Mens de tre benævnte rum har været repræsenteret i biblioteksudvikling og -forskning gennem en årrække, er det

performative rum et nyt virkeområde for bibliotekerne og introduceres første gang med 4-rumsmodellen. Berettigelsen af et performativt rum skal særligt ses i forhold til vidensamfundets krav om innovation, ligesom det kan forklares med Hankes (2010) teori om en ny brugerkultur, hvor medbestemmelse og netværksrelationer er dominerende.

Flere af de ovenstående teorier understøtter hinanden, hvilket også udmøntes i 4-rumsmodellens visuelle udtryk i form af overlap. Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen og Skot-Hansen (2012) accentuerer, at de fire rum supplerer hinanden, hvorved det tydeliggøres, at det er i krydsfelterne, de interessante perspektiver for biblioteksudvikling opstår. Endvidere anføres, at folkebibliotekerne kan udvikles ved at inkorporere aspekter fra alle fire rum i forskellige elementer af det fysiske og digitale bibliotek.

De overstående perspektiver, som kort er skitseret her, er et udvalg af teorier, der kan bruges til at udfolde de fire rum på et teoretisk plan. Teorierne er dominerende inden for international biblioteksforskning, og det kan derfor antages, at 4-rumsmodellen har potentiale til at gøre sig gældende for biblioteksudvikling uden for de danske og nordiske grænser. Dog er en vigtig pointe, at 4-rumsmodellen skal tilpasses lokale kontekster, hvorfor en udfoldelse vil se forskellige ud alt efter eksempelvis demografiske faktorer og biblioteksstørrelse.

Undersøgelsens relation til anden forskning

I relation til nærværende undersøgelse står forskellige andre forskningsprojekter i en nordisk kontekst, hvor formålet alle steder er at se nærmere på, hvordan biblioteker kan styrke lokalsamfundets empowerment.

PLACE-projektet i Norge, der omhandler, hvordan folkebiblioteket kan facilitere mødet mellem mennesker i byrummet, eksemplificerer, hvordan en undersøgelse af brugerbehov i forskellige byrum kan fremstilles. En del af PLACE-projektet er en brugerundersøgelse, der klarlægger hvordan biblioteket bruges som et sted at mødes på tværs af interesser og samfundslag, hvilket er med til at forøge den sociale kapital (Aabø, Audunson & Vårheim 2010). Resultaterne fra PLACE-projektet kan relateres til nærværende undersøgelse, idet styrkelse af lokalsamfundets empowerment er et af målene med 4-rumsmodellen,

ligesom indholdsudfyldningerne af 4-rumsmodellen afdækker, hvilke behov borgerne mener, at biblioteket skal understøtte i fremtiden. Endvidere klarlægger undersøgelsen, hvilken rolle borgerne synes, biblioteket i Vesthimmerland skal spille i lokalsamfundet, på samme måde som PLACE-projektet har bidraget til viden om brugernes syn på bibliotekets udvikling.

Nærværende undersøgelse lægger sig desuden tæt op af projektet Biblioteket i byudviklingen (Hvenegaard Rasmussen, Jochumsen & Skot-Hansen 2011), der undersøger, hvordan forskellige foregangsbiblioteker i Danmark, Norden og Amerika gennem lokalt samarbejde styrker byens udviklingsstrategi samt faciliterer kreativitet og innovation. Et af målene med 4-rumsmodellen er at tydeliggøre de indsatsområder, som bibliotekerne skal bidrage med i vidensamfundet. Her tåntænkes bibliotekerne en væsentlig rolle i sikringen af lokalsamfundets sammenhængskraft, ligesom der lægges op til dyrkelse af partnerskaber med lokale aktører. Således kan der drages paralleller mellem projektet om folkebiblioteket som bylivsgenerator og nærværende undersøgelse, idet deltagerne har indholdsudfyldt 4-rumsmodellen med idéer, der gør biblioteket til byens samlingspunkt for mennesker og kulturelle tiltag.

Undersøgelsens kontekst

I foråret 2013 blev artiklens forfattere koblet til en forandringsproces² på Vesthimmerlands Biblioteker, der havde til formål at revitalisere og fremtidsorientere bibliotekstilbuddet. Vesthimmerlands Biblioteker er beliggende i Vesthimmerlands Kommune, der er en mindre landkommune syd for Limfjorden. Vesthimmerlands Biblioteker består af fire biblioteksfilialer i henholdsvis Farsø, Aalestrup, Aars og Løgstør, har 16 medarbejdere og giver borgerne mulighed for selvbetjening uden for bibliotekets bemandede åbningstid. Forandringsprocessen var rettet mod at skabe et nyt bibliotekskoncept, der kan imødekomme bibliotekets fremtidige udfordringer i form af eksempelvis digitalisering, faldende udlånstal og øget konkurrence med andre kulturtilbud. 4-rumsmodellen var udvalgt som retningsgivende for udviklingen af det nye bibliotekskoncept, og forandringsprocessen gav dermed mulighed for at undersøge, hvordan 4-rumsmodellen udvikler sig, når den bringes i spil i lokal kontekst af forskellige interessenter.

Metodiske overvejelser

Vores undersøgelse bygger på empiri, som indsamles gennem tre fokusgruppeinterviews med brugere, tre fokusgruppeinterviews med ikke-brugere, samt to workshops med medarbejderne på Vesthimmerlands Biblioteker. Formålet med at inddrage tre forskellige deltagergrupper er at se, om de med forskellige forudsætninger kan relatere 4-rumsmodellen til den lokale kontekst. 4-rumsmodellen henvender sig i udgangspunktet til biblioteksudvikling, hvorfor det er oplagt at undersøge indholdsudfyldningerne hos bibliotekspersonalet. Inddragelse af brugere og ikke-brugere tjener det formål at undersøge, hvorvidt de kan idégenerere ud fra 4-rumsmodellen, idet den i givet fald vil kunne bruges til brugerinvolvering i udviklingen af fremtidens bibliotek.

Deltagerne til fokusgruppeinterviews er hvervet på gaderne, på bibliotekerne samt gennem personalets netværk. Vi fastsætter en aldersgrænse på 16-65 år, ligesom vi skelner mellem brugere og ikke-brugere alt efter, hvorvidt en borger har benyttet biblioteket tilbud og faciliteter inden for de sidste to år. Hvervningen resulterer i 10 brugere og 11 ikke-brugere, og hver fokusgruppedialog varer én til halvanden time.

De to workshops med personalet behandler to rum ad gangen i kombinationerne inspirationsrummet og møderummet samt læringsrummet og det performative rum, og den indledende del af hver workshop, som vi benytter som empiri, varer cirka en halv time.

Forud for iværksættelsen af fokusgrupperne beslutter vi at afholde pilottests med henholdsvis brugere og ikke-brugere for at teste metodedesignet. Med udgangspunkt i resultaterne fra pilottests, opstiller vi en hypotese om, at 4-rumsmodellen må indsættes i en given kontekst for at blive forstået af deltagerne, og derfor vælger vi at præsentere deltagerne for visuelle følgetekster. Til fokusgruppeinterviews og afholdelsen af workshops afspiller vi en YouTube-video, samt præsenterer billeder, der eksemplificerer, hvordan de fire rum kan ses i praksis. Vi har valgt følgeteksterne med udgangspunkt i de teoretiske vinkler, vi tidligere har præsenteret og har valgt billeder, der kan tolkes på forskellige måder, for at åbne for deltageres fantasi.

Deltageres indholdsudfyldninger bliver samlet i begrebsklynger, som er strukturerende for den følgende analyse.

Brugernes indholdsudfyldning af 4-rumsmodellen

Alle tre fokusgrupper med brugere sætter 4-rumsmodellen i kontekst til deres personlige biblioteksbrug. Grupperne er lidt uenige om, hvilke af modellens fire rum, de mener at se på biblioteket, men overordnet set giver alle udtryk for, at det performative rum stort set ikke ses på biblioteket, at møderummet kun ses i minimal grad, men at læringsrummet i høj grad er til stede gennem bibliotekets materialer. En af brugergrupperne adskiller sig fra de andre to grupper, da de i højere grad mener at kunne se alle fire rum i deres lokale bibliotek. De forklarer dog, at dette skyldes, at det lokale bibliotek er beliggende i et offentligt kulturhus, der blandt andet huser forskellige kreative værksteder, en biograf og en scene, hvilket bevirker at biblioteket betragtes som en integreret del af kulturhuset. Derved har brugerne svært ved at definere, hvor bibliotekets faciliteter og aktiviteter slutter og hvor resten af kulturhusets tiltag begynder, og ser derfor 4-rumsmodellen som en model for hele kulturhuset.

Inspirationsrummet, møderummet, læringsrummet og det performative rum

I forhold til inspirationsrummet fremhæver brugerne to centrale elementer; indretning og overraskelse. Brugere er enige om, at biblioteket skal være indrettet på en spændende og fantasifuld måde. Eksempelvis foreslår brugerne, at biblioteket udstiller materialer og genstande, der understøtter temaer, ligesom brugerne foreslår, at flytbare fodspor kan dirigere brugerne til nye og udforskede steder på biblioteket. Brugere diskuterer endvidere overraskelseselementet i kontekst til biblioteket, ved blandt andet at tale om muligheden for at lave uannoncerede, uforudsigelige events i rummet, og er enige om, at hvis disse events sættes i nogle rammer, kan det være med til at tilføre noget ekstra til biblioteksoplevelsen.

Gennem diskussionen af møderummet står det klart, at brugerne mener, at en forudsætning for, at et møde kan finde sted i et folkebibliotek, er, at borgerne mødes *om* en aktivitet eller et emne, idet der ofte er en social barriere mellem fremmede mennesker. Brugere taler her om aktiviteter til at styrke det lo-

kale sammenhold, debatmøder, hvor aktuelle emner diskuteres samt møder mellem forskellige kulturer. Endvidere påpeger brugerne, at bibliotekets fysiske miljø også kan være med til at facilitere mødet, eksempelvis via en kaffeautomat eller siddearrangementer til flere personer. Dog understreger brugerne, at møderummet skal være et frivilligt rum, som man kan træde ind og ud af afhængig af humør.

Brugerne forstår læringsrummet som værende underforstået i biblioteket, idet bibliotekets materialer besidder forskellige grader af læringspotentiale. Alligevel omtaler flere af brugerne behovet for aktiviteter med fokus på læring, eksempelvis IT-undervisning i forhold til samfundets krav om at digitalisere borgerne. Desuden efterlyser brugerne en form for introduktion til bibliotekets mange fysiske og digitale tilbud, gennem arrangementer. I forlængelse heraf foreslås, at biblioteket kan afholde biblioteksintroduktioner til bestemte målgrupper, eksempelvis småbørnsfamilier, for derved at gøre sig relevant for netop denne gruppe.

Ved diskussionen af det performative rum finder brugerne mange forskellige tiltag interessante. Brugerne viser interesse for en form for åben scene, hvor lokale kan vise deres talenter, muligheden for at låne brugerskabte materialer og at afprøve nye teknologier på biblioteket. Interessen begrundes med, at tiltagene kan tilføre noget værdi til biblioteksoplevelsen, at det giver muligheder for at prøve nye ting af og at det vil åbne for endnu et demokratisk perspektiv på biblioteket. Dog ses, at brugerne også er meget skeptiske i forhold til, hvorvidt tiltagene tilknyttet det performative rum hører hjemme på folkebiblioteket, og hvorvidt der både er økonomiske og personalemæssige ressourcer til implementering.

Kulturhus, samarbejde og synlighed

Udover at beskæftige sig med de fire rum foranlediger 4-rumsmodellen også brugerne til at tale om andre tendenser for Vesthimmerlands Biblioteker. Et centralt tema er, hvorvidt biblioteket bør udvikle sig mod en kulturhusfunktion, eller om det går ud over de rammer, der er bestemt for folkebiblioteket. Især i gruppen, hvor biblioteket allerede indgår som en del af et kulturhus, er brugerne bekymrede for, om nogle af de nye tiltag på biblioteket kan udkonkurrere allerede eksisterende kulturtilbud. Brugerne mener derfor, at biblioteket bør fokusere på primæropgaven,

udlån af materialer. Alle tre brugergrupper anfører desuden, at biblioteket er et roligt miljø, og at der derfor vil opstå en problematik i forhold til at indføre de mere larmende aktiviteter, men at dette dog kan løses ved at opstille rammer for aktiviteterne. I forlængelse hertil diskuterer brugerne hvilke tilbud, der kan være relevante i biblioteksregi, og her står det klart, at brugerne som udgangspunkt er åbne for mange forskellige tiltag, men at tilbuddene nødvendigvis må tilpasses en bibliotekskontekst.

Alle brugerne fremhæver bibliotekets samspil med lokalsamfundet som en stor fordel med en dobbeltfunktion, idet biblioteket skaber interesse for øvrige aktiviteter i lokalsamfundet og at biblioteket ligeledes bliver synligt rundt i bymiljøet, hvor borgerne i forvejen mødes om kulturelle aktiviteter. Netop bibliotekets synlighed eller mangel på samme er et aspekt, der bliver fremhævet gentagne gange i brugernes dialoger. Alle er enige om, at bibliotekets alsidige tilbud ikke fremhæves nok både i bybilledet og internt i biblioteksrummet. Brugerne accentuerer, at bibliotekets fysiske fremtoning kan bruges som blikfang og at formidlingen skal starte helt ude på gaden. Endvidere nævnes personalets tilgang til brugerne som en måde at skabe synlighed på, idet brugerne mener, at personalet i højere grad uopfordret kan kontakte brugerne med henblik på at skabe dialog. At brugerne bliver mere involverede, eksempelvis ved at være frivillige aktører i arrangementer eller ved at muliggøre, at brugerne kan få indflydelse på, hvilke aktiviteter biblioteket skal afholde, bliver fremhævet som en måde at højne brugernes medbestemmelse og tilhørsforhold til biblioteket.

Brugernes afsluttende bemærkninger

Ved fokusgruppernes afslutning bedes deltagerne forholde sig til 4-rumsmodellen igen. For deltagerne i to af grupperne er det tydeligt, at alle fire rum ikke blot er til stede på forskellig vis, men også overlapper hinanden. Den tredje gruppe udtrykker dog, at gennemgangen af de fire rum ikke har ændret på forståelsen af modellen, men kun har bevirket, at deltagerne kan placere forskellige aktiviteter i et eller flere af de fire rum. Trods de forskellige meninger konkluderes alligevel, at diskussionen af følgeteksterne har medført, at 4-rumsmodellen er med til at sætte brugernes forestilling om deres velkendte bibliotek ind i en ny kontekst.

Ikke-brugernes indholdsudfyldning af 4-rumsmodellen

Indledningsvist kommenterer ikke-brugerne, at læringsrummet er det rum, de umiddelbart associerer med Vesthimmerlands Biblioteker i kraft af den viden, som biblioteket stiller til rådighed gennem materialer. Enkelte ikke-brugere giver udtryk for, at inspirations- og møderummet delvist er noget, de forbinder med biblioteket, mens de har svært ved at se det performative rum i biblioteket både nu og fremadrettet.

Læringsrummet, inspirationsrummet, møderummet og det performative rum

Efter præsentation af hvert rum i form af følgetekster udfolder ikke-brugerne 4-rumsmodellen med forskellige tiltag. Til læringsrummet foreslås eksempelvis læringsunderstøttende materialer og arrangementer såsom foredrag om hverdagslivet. Møderummet indholdsudfyldes med tiltag spændende fra arrangementer, der kan være tilløbsstykke for hele byen til opholdzoner og kaffemaskiner, der kan initiere et samlingspunkt. Indholdsudfyldningen af inspirationsrummet omhandler primært indretning af biblioteket, men ikke-brugerne nævner ligeledes aktiviteter og materialernes indhold som en del af bibliotekets inspirationsrum. Til det performative rum nævner ikke-brugerne en åben scene og workshops, hvor man kan skabe noget. Ved at anvende 4-rumsmodellen som kortlægningsredskab konstaterer vi, at hovedparten af idégenereringen placerer sig i modellens overlap, og at det primært er ved inspirationsrummet, at idéerne isolerer sig i et enkelt rum, hvilket vi forklarer med, at denne idétype primært omhandler indretningstiltag. Endvidere kan vi ud fra kortlægningen konkludere, at idéerne fra det performative rum sættes i relation til enten et eller flere rum, og idéerne placerer sig således i 4-rumsmodellens overlap. Det er netop det performative rum, der debatteres mest blandt ikke-brugerne, hvilket blandt andet afspejler sig ved, at ikke-brugerne er uenige om de samme idéers potentiale i en bibliotekskontekst. Således er nogle ikke-brugere åbne for at implementere medskabende og brugerbestemte aktiviteter på biblioteket, mens andre er afvisende over for idéen, idet de forbinder biblioteket med ro og fordybelse.

Kulturhus, samarbejde og synlighed

Foruden indholdsudfyldninger, der direkte kan relateres til 4-rumsmodellen, leder de fire rum ikke-bru-

gerne til at diskutere bibliotekets formål og funktion. Ikke-brugerne bemærker således, at de tanker, som modellen og følgeteksterne repræsenterer, ser forker-te ud, hvis man betragter biblioteket som et sted for ro og fordybelse, men at idéerne giver mening, hvis bibliotekerne tenderer til et kulturhus. Med udgangspunkt heri diskuterer ikke-brugerne, hvilke konsekvenser en udvikling mod et kulturhus vil medføre, hvortil de eksempelvis nævner risikoen for at skræmme brugere, der ønsker ro, væk. Samtidig giver ikke-brugerne dog udtryk for, at biblioteket som kulturhus med mange funktioner virker tiltrækkende, og enkelte giver udtryk for, at mange af de diskuterede idéer, vil få dem til at orientere sig mod biblioteket. Som resultat af diskussionen udleder ikke-brugerne, at biblioteket vil kunne rumme både ro og aktivitet, hvis der reklameres med, hvornår mere støjende aktiviteter på biblioteket foregår.

I forlængelse af flere forskellige aktivitetstyper på biblioteket leder 4-rumsmodellen ikke-brugerne til at diskutere bibliotekets relation til lokalsamfundet. Ikke-brugerne pointerer, at mange af de indholdsudfyldte aktiviteter vil stå i direkte konkurrence med erhvervsdrivende og foreninger, hvorfor ikke-brugerne foreslår, at biblioteket i stedet indgår samarbejde. Ikke-brugerne forestiller sig biblioteket som et udstillingsvindue, hvor lokale aktører har mulighed for at præsentere deres tilbud. Eksempelvis foreslår ikke-brugerne, at aftenskoler kan afholde præsentationsaftener på biblioteket, ligesom studerende kan udstille skoleprojekter. Foruden funktionen som interesseskaber anser ikke-brugerne et samspil med frivillige og foreninger som et tiltag, der kan afhjælpe bibliotekets økonomiske og personalemæssige begrænsninger i forbindelse med implementeringen af idéerne fra 4-rumsmodellen. Indgåelse af samarbejde med lokale aktører kan have en gensidig effekt, hvilket ifølge ikke-brugerne vil kunne ses ved, at biblioteket kan stille materialer til rådighed om emnet, hvorved interessen for aktiviteterne kan smitte af på bibliotekets udlåns- og besøgstal.

Et sidste tilbagevendende tema hos ikke-brugerne er bibliotekets synlighed. Ikke-brugerne påpeger, at flere af de nævnte tiltag og tilbud er ukendte for dem, og at biblioteket derfor med fordel kan markedsføre sig mere målrettet. Dertil knytter ikke-brugerne en kommentar om, at biblioteket også skal markedsføre sig uden for biblioteket, ved at være repræsenteret forskellige steder i bybilledet samt ved at anvende

forskellige kommunikationskanaler. Ikke-brugerne tillægger bibliotekets arrangementer stor værdi i forhold til at promovere biblioteket blandt lokalbefolkningen, og anfører, at events i form af arrangementer eller seværdigheder kan have en tiltrækkende effekt og være medvirkende til at skabe opmærksomhed om biblioteket, ligesom biblioteket med fordel kan synliggøre materialer ved at lade dem understøtte arrangementerne.

Afsluttende bemærkninger

Analysen af ikke-brugernes indholdsudfyldninger af 4-rumsmodellen viser, at ikke-brugernes idéer primært kommer til udtryk i form af praktiske tiltag tilknyttet de forskellige rum og i overlappene. Dog indholdsudfylder ikke-brugerne i nogen grad også 4-rumsmodellen med idéer, der kan betegnes som procesorienterede, idet de medfører en holdningsændring i kraft af, at 4-rumsmodellen ændrer ikke-brugernes syn på bibliotekets muligheder. Ikke-brugernes indholdsudfyldninger af 4-rumsmodellen indbefatter således både idéer, der kan placeres i 4-rumsmodellen og indholdsudfyldninger, der ikke er direkte placerbare. Den samlede indholdsudfyldning vidner derfor om, at ikke-brugerne udfolder 4-rumsmodellen i relation til den lokale kontekst, og at modellen dermed giver ikke-brugerne mulighed for en bred indholdsudfyldning. Desuden kan vi konkludere, at ikke-brugerne indholdsudfylder modellen med konkrete udviklingsidéer, men også med forbehold i form af økonomi, personaleresourcer samt bibliotekets og lokalsamfundets størrelse.

Personalets indholdsudfyldning af 4-rumsmodellen

Ved workshoppen omhandlende inspirationsrummet og møderummet eksemplificerer personalet de to rum med tiltag, som allerede findes på Vesthimmerlands Biblioteker. Anderledes forholder det sig ved workshoppen omhandlende det performative rum og læringsrummet, hvortil personalet bemærker, at rummene fordrer en ny tankegang, som skal bundfælde sig. Dog vurderer personalet, at biblioteket er bedre rustet til aktiviteter tilknyttet læringsrummet, idet aktiviteterne typisk er mere stillesiddende og kræver mindre plads end aktiviteterne i det performative rum. Personalet fremhæver dog, at de har gjort spæde forsøg med både læringsrummet og det performative rum, i form af datastue og strikkecafé.

Formål og funktion

Overordnet anfører personalet, at 4-rumsmodellen ansporer til at tænke og udforme biblioteket på en ny måde, hvilket leder personalet til en diskussion om, hvilket formål og hvilken funktion Vesthimmerlands Biblioteker fremtidigt skal have. Med udgangspunkt i 4-rumsmodellen konkluderes, at Vesthimmerlands Biblioteker kan udvikles til både et inspirationsrum, et læringsrum, et møderum eller et performativt rum. Ifølge personalet er der således forskellige udviklingsretninger for biblioteket, hvorfor de efterspørger en klar vision for bibliotekets fremtidige funktion og udvikling. Personalet nævner således, at oplæggene om 4-rumsmodellen har tydeliggjort, at biblioteket skal tænke i helheder og udvælge to til tre fokusområder, som understøtter den fremadrettede strategi for biblioteksudvikling. Ifølge personalet mangler Vesthimmerlands Biblioteker i øjeblikket en klar vision, men i løbet af de to workshops kredser personalet om, at bibliotekets fremtidige funktion bliver favnende og at biblioteket skal åbne op for brugerbestemte aktiviteter. Dog påpeger personalet, at Vesthimmerlands Biblioteker har en række udfordringer i form af eksempelvis fysiske, økonomiske og personaleresourcemæssige begrænsninger, når det gælder implementering af de idéer, som 4-rumsmodellen lægger op til. Personalet markerer derfor, at 4-rumsmodellen skal tilpasses den lokale kontekst og at en mindre biblioteksvirksomhed bliver nødt til at udfolde modellen på andre præmisser end større biblioteker.

Det fysiske biblioteksrum

En af de udfordringer, som personalet diskuterer, er biblioteksrummet. Personalet anfører, at hvis den fremtidige vision for Vesthimmerlands Biblioteker skal bygge på tankegangen fra 4-rumsmodellen, skal biblioteksrummet gentænkes, idet rummet på nuværende tidspunkt ikke understøtter 4-rumsmodellen. Personalet betragter den fysiske udformning af bibliotekerne som en kerneudfordring ved at implementere 4-rumsmodellen, idet personalet ser potentielle konflikter mellem de larmende og de rolige aktiviteter. Problemet er særligt udtalt, fordi bibliotekerne er mindre etrumsbiblioteker, hvorfor der anføres et behov for en fleksibel indretning, hvis 4-rumsmodellen skal understøttes og realiseres. En anden udfordring, som personalet fremhæver, er hvordan indretningen kan gøres mere inspirerende, spændende og attraktiv, samtidig med at det fysiske rum åbner op for nye funktioner.

Personalets rolle

Ønsket om åbenhed over for nye funktioner handler dog ikke blot om at ændre rummet, men også om at medarbejderne skal udvikle sig fagligt og mentalt. Med udgangspunkt heri diskuterer personalet, hvilken rolle de fremtidigt skal have. Personalet påpeger nødvendigheden af, at de træder et skridt tilbage, og overlader biblioteket til brugerne. Dermed vil medarbejderne i fremtiden fungere som facilitatorer. Det åbne bibliotek med mere brugerinddragelse og brugerdrevne aktiviteter udfordrer ifølge personalet den nuværende tankegang, og personalet påpeger, at rollen vil kræve tilvænnning, vilje til at give slip og udvikling af nye kompetencer, ligesom der vil være behov for at opstille grænser for, hvilke aktiviteter biblioteket vil åbne op for.

Synlighed, formidling og samarbejde

I forlængelse af personalets rolle og udformningen af det fysiske biblioteksrum udspringer en diskussion af bibliotekets synlighed og formidling. Hertil udtrykker personalet en frustration over, at der er lagt en stor indsats i markedsføringen af biblioteket, men at borgerne ikke har opdaget det. Personalet ønsker derfor fokus på markedsføringen af biblioteket samt at formidle bedre og mere alsidigt til borgerne både inden for og uden for bibliotekets mure. Der udtrykkes et ønske om og et behov for, at biblioteket tænker ud af boksen og er repræsenteret andre og uventede steder, således at biblioteket kommer i dialog med en bredere brugerskare.

Et andet led i diskussionen af 4-rumsmodellen er, hvordan Vesthimmerlands Biblioteker kan få de mange tiltag fra 4-rumsmodellen implementeret. Her nævner personalet blandt andet, at det er nødvendigt at inddrage frivillige for at igangsætte aktiviteterne.

Afsluttende bemærkninger

Analysen af personalets indholdsudfyldninger af 4-rumsmodellen viser, at personalets diskussioner primært har karakter af procesorienterede eller fysiske problemstillinger og at nogle problemstillinger direkte kan relateres til 4-rumsmodellen, mens andre umiddelbart ikke kan. En enkelt gruppe indholdsudfylder også kortvarigt 4-rumsmodellen med det virtuelle biblioteksrum. Blandt personalet er der relativ stor ensartethed i synet på, hvilke initiativer, der kan lade sig gøre på Vesthimmerlands Biblioteker, og hvilke udfordringer, der er ved at implementere modellen. Personalet opstiller således en række for-

behold for 4-rumsmodellen i form af efterspørgsel, de fysiske rammer, personaleressourcer og økonomi. Forbeholdene til trods formår personalet at indholdsudfylde 4-rumsmodellen ud fra den lokale kontekst, hvilket vidner om, at modellen giver personalet mulighed for en alsidig indholdsudfyldning, ligesom 4-rumsmodellen åbner muligheden for nye udviklingstiltag og virkeområder.

Diskussion

Analysen af brugernes, ikke-brugernes og personalets indholdsudfyldninger indikerer, hvorledes de tre grupperinger sætter 4-rumsmodellen i spil, og med baggrund heri er det muligt at diskutere, hvilke styrker og svagheder modellen har ved anvendelse i praksis.

4-rumsmodellens styrker

Som analysen har vist, kan forskellige deltagergrupper med forskellige forudsætninger relatere 4-rumsmodellen til den vesthimmerlandske kontekst. At brugere såvel som ikke-brugere er i stand til at idégenerere ud fra 4-rumsmodellen, må betragtes som en af 4-rumsmodellens forcer, idet modellen dermed ikke kun er forståelig og anvendelig for folk med en biblioteksfaglig profession. Som udgangspunkt er 4-rumsmodellen et redskab til at diskutere biblioteksudvikling, og undersøgelsens resultater understreger, at modellen med fordel kan anvendes til brugerinvolvering i diskussionen af fremtidens biblioteker. I undersøgelsen har formålet været at indholdsudfylde 4-rumsmodellen med konkrete idéer, men resultaterne åbner desforuden for, at 4-rumsmodellen har potentiale til at kunne anvendes på et mere legitimerende plan. Eksempelvis vil 4-rumsmodellen kunne anvendes til at anskueliggøre over for borgere og politikere, hvorledes folkebiblioteket kan være med til at styrke sammenhængskraften i lokalsamfundet. Således kan 4-rumsmodellen bruges med både et internt og eksternt formål.

Et andet interessant aspekt ved undersøgelsen er, at alle deltagergrupper ikke blot indholdsudfylder 4-rumsmodellen med konkrete idéer, som udfolder sig i det fysiske rum, men samtidig pointerer forskellige procesorienterede idéer. Denne iagttagelse indikerer, at 4-rumsmodellen tydeliggør de nye virkeområder på vidensamfundets biblioteks og at disse afføder et krav om et ændret syn på bibliotekstilbudet samt et behov for nye kompetencer hos bibliot-

ekspersonalet. At alle tre deltagergrupper formår at omsætte den nye tankegang til at omhandle fysiske såvel som procesorienterede løsningsforslag tyder på, at 4-rumsmodellen animerer til en bred diskussion af vidensamfundets bibliotek, hvilket må betragtes som en klar styrke ved modellen. Styrken skal dog modificeres med en pointering af, at der blandt grupperne spores forskellige grader af modvillighed over for de idéer, som modellen tilskynder. Således er personalegruppen mest enige om 4-rumsmodellens potentiale, mens der blandt ikke-brugerne spores den største uenighed. Som mulig forklaring herpå kan anføres de forskellige undersøgelsesgruppers forhåndskendskab til og fordomme om biblioteket. Gradsforskellene i omstillingsparathed er så vidt ikke et opsigtsvækkende resultat. Det synes alligevel relevant at problematisere, hvorvidt 4-rumsmodellen repræsenterer en tankegang, som er forskellig fra de behov, som borgerne mener, at bibliotekerne skal imødekomme i fremtiden. Her tænkes særligt på det performative rum, idet medskabende aktivitetstiltag udfordrer den traditionelle opfattelse af biblioteket som et sted til ro og fordybelse. Dermed rejser undersøgelsen et spørgsmål om, hvorvidt 4-rumsmodellen søger en biblioteksudvikling, som afviger fra befolkningens holdning til bibliotekernes virkeområde. I forlængelse heraf kan yderligere problematiseres, hvorvidt 4-rumsmodellen henvender sig til en kulturel elite, hvor det medskabende element virker tiltalende, hvorved der kan være risiko for at biblioteket appellerer til en enkelt, lille befolkningsgruppe frem for at udvikle understøttende tilbud til hele befolkningen.

En sidste styrke, der er værd at fremhæve, er, at 4-rumsmodellen har vist sig at være et fleksibelt redskab. I undersøgelsen er rummene blevet behandlet separat ligesom modellen er blevet tilpasset både forskellige brugergrupper samt metoderne workshops og fokusgruppeinterviews. Undersøgelsen har dermed vist, at 4-rumsmodellen har potentiale til at blive tilpasset forskellige diskussionsforløb. Et andet element tilknyttet 4-rumsmodellens fleksibilitet ved anvendelse i praksis er, hvorvidt modellen kan tages ud af sin oprindelige kontekst og placeres i en lokal. En yderligere interessant betragtning ved at tage 4-rumsmodellen ud af kontekst er, som Jochumsen, Hvenegaard Rasmussen og Skot-Hansen (2012) anfører, hvorvidt modellen er anvendelig i en mindre biblioteksvirksomhed. Vesthimmerlands Biblioteker må betragtes som en sådan, og både brugere, ikke-

brugere og personalet anfører, at Vesthimmerlands Biblioteker har økonomiske, fysiske og personale-mæssige udfordringer. I forlængelse heraf pointerer deltagerne, at Vesthimmerlands Biblioteker skal implementere 4-rumsmodellen på deres egne præmisser, hvilket afspejles i idéerne, som 4-rumsmodellen indholdsudfyldes med. Undersøgelsen har derved vist, at 4-rumsmodellen er anvendelig for mindre biblioteksvirksomheder, hvilket må betragtes som en styrke ved modellen.

4-rumsmodellens svagheder

En af de største svagheder er behovet for følgetekster. Undersøgelsen viser, at dialogen først udfolder sig, når deltagerne er blevet præsenteret for følgetekster. Derudfra noterer vi, at selvom modellen er simpel i sit visuelle udtryk, har den sandsynligvis behov for at blive konkretiseret og uddybet via eksempler. Svagheden skal yderligere uddybes med, at benyttelsen af følgetekster ligeledes er problematisk, fordi de til en vis grad er styrende for diskussionen. Således er der flere eksempler på, at deltagerne forholder sig meget konkret til de enkelte billeder, frem for at skabe egen idégenerering. Der er benyttet best practice biblioteker som følgetekster, hvilket både åbner op for nye tankegange og idéer hos deltagerne, men eksemplerne kan også virke hæmmende for idéudviklingen, i fald de ikke relateres til en lokal kontekst. Endvidere kan der stilles spørgsmål ved, om deltagerne ikke blot reproducerer de idéer, som andre allerede har udviklet frem for at finde på idéer, der udspringer direkte af den lokale kontekst. En videre tanke kan derfor være, hvordan indholdsudfyldningerne ville se ud uden styrende følgetekster – eller endda hvis deltagerne ikke skulle forholde sig til de fire rum.

En anden svaghed, som undersøgelsen har anskueliggjort er, at idégenereringen til det virtuelle biblioteksrum er minimal. 4-rumsmodellen er tiltænkt som en vision for det fysiske såvel som det virtuelle biblioteksrum. Det er derfor påfaldende, at selvom brugere, ikke-brugere og personalet ved præsentationen af 4-rumsmodellen får konkretiseret, at modellens rum både er fysiske og digitale, er indholdsudfyldningerne omhandlende det virtuelle rum begrænset. Ved vores undersøgelse bliver det virtuelle biblioteksrum kun sporadisk berørt af en enkelt personalegruppe, hvorfor det må betragtes som en svaghed ved modellen, at idégenereringen i overvejende grad er tilknyttet det fysiske biblioteksrum. Forklaringen på de

manglende idéer kan være, at deltagerne associerer de fire rum med fysiske rum. Denne hypotese understøtter vi ved det faktum, at en bruger under præsentation af 4-rumsmodellen eksplicit fremhæver den røde firkant i centrum af modellen som en visualisering af det fysiske biblioteksrum. Således tyder vores undersøgelse på, at der skal være øget opmærksomhed på, at 'rum'-terminologien kan hæmme associationer til det virtuelle rum, hvorfor en indholdsudfyldning af det virtuelle rum formentligt kræver en mere eksplicit og konstant fremhævnings, end det er forekommet i undersøgelsen.

Til trods for 4-rumsmodellens svagheder, er den samlede vurdering, at 4-rumsmodellen er et godt værktøj til at diskutere biblioteksudvikling. Den primære kritik, som undersøgelser rejser, er rettet mod manglen på idégenerering til det virtuelle bibliotek og mod hvorvidt det performative rum henvender sig til den brede befolkning. At idégenereringen til det virtuelle biblioteksrum forekommer på et absolut minimum, foranlediger et spørgsmål om, hvorvidt 4-rumsmodellen er optimal i en virtuel kontekst. 'Rum'-terminologien kan være hæmmende for idégenereringen, og en undersøgelse med en justeret terminologi vil kunne anskueliggøre, om en mindre revision er nok eller om 4-rumsmodellen kan suppleres med eller erstattes af en anden model tilpasset en virtuel kontekst. At det performative rum vækker debat blandt deltagerne, tyder på, at det performative rum skal finde sin berettigelse og udformning i en bibliotekskontekst. Dog viser tidligere brugerundersøgelser (Moos-Bjerre Analyse og Tænk tanken Fremtidens Biblioteker 2014), at bogudlån prioriteres højt, hvorfor det synes relevant at rejse et spørgsmål om, hvorvidt 4-rumsmodellen afføder en udvikling, som peger i en anden retning end borgernes ønsker til biblioteket eller om det performative rum kan kombineres med og berige bibliotekernes andre virkeområder.

Kritikpunkterne til trods synes det dog berettiget, at 4-rumsmodellen har fået signifikant betydning for biblioteksudvikling i løbet af få år. Væsentlig for denne vurdering er, at modellen er fleksibel, kan tilpasses en lokal kontekst og kan anvendes med forskellige formål og af forskellige interessenter.

Perspektivering

Foruden de allerede behandlede styrker og svagheder har forløbet på Vesthimmerlands Biblioteker vist, at det kræver et større planlægningsarbejde at bringe 4-rumsmodellen i spil. Siden undersøgelsen er Modelprogrammet lanceret, og med dette en række cases og procesværktøjer som folkebibliotekerne kan lade sig inspirere af. Dog viser analysen af indholdsudfyldningerne, at idéerne peger i forskellige retninger, og 4-rumsmodellen bør derfor suppleres med værktøjer til, hvordan bibliotekerne kan udarbejde udviklingsstrategier med udgangspunkt i idéerne. Der er således behov for at se nærmere på, hvilke procesværktøjer bibliotekerne har brug for til transformationen fra model til virkelighed.

Nærværende undersøgelse adskiller sig fra eksisterende forskning ved at have 4-rumsmodellen som udgangspunkt for en diskussion og idégenerering af bibliotekernes fremtidige formål. Dermed bidrager undersøgelsen således med viden om, hvordan 4-rumsmodellen kan omsættes til brugerundersøgelser samt observationer af hvilke svagheder og styrker modellen har ved anvendelse i praksis. Til trods for at undersøgelsen har sin rod i den vesthimmerlandske kontekst er det sandsynligt, at de fremførte styrker og svagheder vil kunne optræde ved andre undersøgelser af 4-rumsmodellen. Dermed kan undersøgelsen tjene som inspiration for de biblioteker, der ønsker at anvende 4-rumsmodellen som strategisk værktøj, hvad enten det drejer sig om brugerundersøgelser, en legitimering af fremtidens bibliotek eller intern konceptudvikling.

Noter

1. Modelprogrammet var under udvikling, da nærværende undersøgelse fandt sted, og det er derfor minimalt, hvilken inspiration, der er fundet ved Modelprogrammet. Retrospektiv kan vi dog konkludere, at der er mange sammenligningspunkter i teorier og cases mellem Modelprogrammet og undersøgelsen.
2. Tankerne omkring forandringsprocessen er yderligere beskrevet i artiklen *Skab forandring og innovation med Idéhuse og bibliotekskoncept* (Stephansen 2013).

Referencer

- Aabø, S, Audunson, R & Vårheim, A (2010). How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research* 32 (1), 16-26
- Audunson, R (2005). The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of Documentation*, 61/2005(3), s. 429-441.
- Gehl, J (2003). *Livet mellem husene*. København: Arkitektens Forlag.
- Hanke, P (2010). *Kulturens skjulte styrker: Institutioner, reservater og inspiration*. København: Gyldendal.
- Illeris, K (2011). *Kompetence: Hvad – Hvorfor – Hvordan?*. Frederiksberg C: Samfundslitteratur.
- Jochumsen, H, Hvenegaard Rasmussen, C & Skot-Hansen, D (2012). The four spaces: A new model for the public library. *New library world* 113/2012 (11/12), s. 586-597.
- Kulturstyrelsen (12.08.2013). *Procesredskaber til udvikling af designprincipper*. Lokaliseret den 30.11.2013 på <http://modelprogrammer.kulturstyrelsen.dk/designudfordringer/procesredskaber/#.Upn1CMTuKxl>
- Lund, JM, Nielsen, AP, Goldschmidt, L, Dahl, H & Martinsen, T (2005). *Følelsesfabrikken: Oplevelsesøkonomi på dansk*. København: Børsens Forlag.
- Moos-Bjerre Analyse og Tænk tanken Fremtidens Biblioteker. (2014). *Fremtidens biblioteker: Målegruppebaseret viden til biblioteksudvikling*. Lokaliseret den 30.04.2014 på [http://fremtidensbiblioteker.dk/rapport/Fremtidens%20biblioteker%20-%20m%C3%A5legruppebaseret%20viden%20til%20biblioteksudvikling%20\(hovedrapport\).pdf](http://fremtidensbiblioteker.dk/rapport/Fremtidens%20biblioteker%20-%20m%C3%A5legruppebaseret%20viden%20til%20biblioteksudvikling%20(hovedrapport).pdf)
- Nyboe, L (2009). *Digital dannelse: Børns og unges mediebrug og -læring inden for og udenfor institutionerne*. København K: Frydenlund.
- Oldenburg, R (1989). *The Great Good Place: Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons and other Hangouts at the Heart of a Community*. New York: Marlowe & Company.
- Rasmussen, CH, Jochumsen, H & Skot-Hansen, D (2011). *Biblioteket i byudviklingen: Oplevelse, kreativitet og innovation*. København: Danmarks Biblioteksforening og Det Informationsvidenskabelige Akademi.
- Skot-Hansen, D (2007). *Byen som scene: Kultur- og byplanlægning i oplevelsessamfundet*. Frederiksberg: Bibliotekarforbundet.
- Stephansen, B (14.09.2013). *Skab forandring og innovation med Idéhuse og bibliotekskoncept*. Bibliotekarforbundet. Lokaliseret den 30.11.2013 på <http://www.bf.dk/FagmagasinetPerspektiv/DelDinViden/Artikler/2013/9/SkabForandringOgInnovationMedIdehuseOgBibliotekskoncept>
- Styrelsen for Bibliotek og Medier. (2010). *Folkebibliotekerne i vidensamfundet: Rapport fra Udvalget om folkebibliotekerne i vidensamfundet*. København V: Styrelsen for Bibliotek og medier.